

PHÂN TÍCH CẤU TRÚC BÀI PHÊ BÌNH SÁCH CHUYÊN NGÀNH NGÔN NGỮ HỌC VIẾT BẰNG TIẾNG ANH

NGUYỄN BÍCH HỒNG*

Abstract: Book reviews have undeniable value across disciplines, not only for readers but also for authors of the reviewed books. Writing book reviews is a necessary task that scientists should do to contribute to their field. Globally, book reviews attract interests of scholars from different perspectives, especially in genre analysis. However, in Vietnam, this genre has not received adequate attention. This study analyzed the rhetorical structure of 30 English book reviews in Linguistics. Based on the results, the study built a rhetorical structure of book reviews in this field. It is hoped that the results will contribute to the theoretical backgrounds of book reviews and serve as a useful reference for those interested.

Keywords: *book review, genre, linguistics, move, step*

1. Mở đầu

Phê bình sách có thể nói là hoạt động không thể thiếu trong mỗi lĩnh vực chuyên môn. Bài phê bình sách cung cấp thông tin cho các học giả của lĩnh vực chuyên môn nào đó về giá trị và đóng góp của một cuốn sách thuộc cùng lĩnh vực. Do đó, bài phê bình sách vừa là cầu nối giữa độc giả với cuốn sách vừa có tính định hướng đối với người đọc thông qua những đánh giá và gợi ý của nhà phê bình sách. Bài phê bình sách hữu ích đối với không chỉ người đọc mà còn cả tác giả cuốn sách. Những nhận xét, góp ý của nhà phê bình sách cung cấp một góc nhìn mới mà tác giả cuốn sách nên cân nhắc để hoàn thiện hơn sản phẩm của mình.

Với ý nghĩa và giá trị như vậy, viết phê bình sách là công việc mà mỗi nhà khoa học cần và nên làm để đóng góp vào lĩnh vực chuyên môn của mình. Chính vì thế, bài phê bình sách là thể loại bài viết không thể thiếu trong mỗi tạp chí khoa học. Cũng như các thể loại bài đăng tạp chí khác, bài phê bình sách được quan tâm nghiên cứu từ nhiều góc độ, đặc biệt là cấu trúc thể loại.

Trên thế giới, đã có nhiều nghiên cứu về cấu trúc của thể loại bài phê bình sách ở nhiều nước khác nhau, trên nhiều thứ tiếng khác nhau. Tuy nhiên, ở Việt Nam, thể loại bài viết này dường như bị xem nhẹ. Hầu như chưa có nghiên cứu chỉ dẫn hoặc phân tích về cách thức cấu trúc một bài phê bình sách hiệu quả. Trên thực tế, số lượng bài viết hoặc nghiên cứu về thể loại bài phê bình sách ở Việt Nam rất hiếm hoi. Trong sự thôi thúc phát triển nghiên cứu khoa học để hội nhập quốc tế, bên cạnh các thể loại bài viết tạp chí khác, bài phê bình sách cũng cần được quan tâm thỏa đáng.

Ý thức được ý nghĩa và tầm quan trọng của bài phê bình sách và viết phê bình sách với các nhà khoa học, nghiên cứu này phân tích cấu trúc thể loại bài phê bình sách chuyên ngành Ngôn ngữ học được viết bằng tiếng Anh trên các tạp chí Ngôn ngữ học uy tín trên thế giới. Nghiên cứu hướng tới xây dựng mô hình cấu trúc bài phê bình sách Ngôn ngữ học để làm nguồn tài liệu tham khảo cho các nhà Ngôn ngữ học ở Việt Nam và đóng góp vào kho tàng lí luận về phân tích thể loại trong và ngoài nước.

2. Tổng quan tình hình nghiên cứu về cấu trúc bài phê bình sách

Cấu trúc của bài phê bình sách được phân tích từ nguồn ngữ liệu đa dạng trên nhiều thứ tiếng và chuyên ngành khác nhau như: bài phê bình sách trên báo tiếng Anh và Pakistan [11], phê bình sách học thuật tiếng Ả Rập ([3], [5]), đối chiếu bài phê bình sách tiếng Anh và tiếng Czech [10], đối chiếu bài phê bình sách online giữa tiếng Anh, Nhật và Trung Quốc [3], v.v.

* Trường Đại học Thương mại

Shahnaz [11] sử dụng mô hình của Motta-Roth [8] để phân tích 162 bài phê bình sách trên báo chí tiếng Anh-Pakistan. Kết luận của nghiên cứu là phê bình sách trên báo chí là một tiểu loại của Phê bình sách nói chung, khác với các bài phê bình sách viết cho tạp chí chuyên ngành. Cũng dựa trên mô hình của Motta-Roth [8], Šandová [10] đối chiếu bài phê bình sách Ngôn ngữ học viết bằng tiếng Anh và tiếng Czech. Kết quả chỉ ra rằng cho dù có nhiều điểm tương đồng giữa hai phong cách viết, có một số khác biệt được tìm thấy được cho là do sự khác biệt về văn hóa và kỳ vọng văn hóa của thể loại bài viết này.

Chik & Taboada [3] đối chiếu cấu trúc thể loại và mối quan hệ đặc trưng của bài phê bình sách online tiếng Anh, tiếng Nhật và tiếng Trung với mục đích: xác định cấu trúc thể loại của các bài phê bình sách online, xem xét sự thay đổi giao văn hóa trong cấu trúc của các quan điểm và đánh giá giữa các cộng đồng diễn ngôn. Kết quả cho thấy bài phê bình sách online của cả ba ngôn ngữ đều gồm ba giai đoạn lớn: Nhận xét siêu dụng học (Metapragmatic Comment), Đánh giá (Evaluation) và Đề xuất (Recommendation). Đánh giá là giai đoạn bắt buộc, nhận xét siêu dụng học đóng vai trò chuẩn bị cho người đọc về phần Đánh giá sau đó. Đề xuất phổ biến ở cả tiếng Anh và tiếng Trung nhưng thiếu vắng ở tiếng Nhật. Từ đó, nghiên cứu đề xuất một phương pháp để phân tích đối chiếu các hiện tượng ngữ dụng để minh họa cho phương pháp nghiên cứu này.

Ở Việt Nam, hầu như chưa có nghiên cứu nào phân tích cấu trúc của thể loại bài phê bình sách. Chỉ có bài viết của Nguyễn Ngọc Diễm [1] nêu một số gợi ý về cách viết điểm sách, trong đó, tác giả gợi ý trình tự của một bài điểm sách gồm: Giới thiệu, Phát triển ý và Kết luận. Ngoài ra, tác giả cũng lưu ý một số điểm không nên đưa vào bài điểm sách như: các ghi chú, thư mục, trích dẫn dài hoặc các quan điểm khác không liên quan gì đến chủ đề điểm luận.

3. Cơ sở lý thuyết về cấu trúc thể loại bài phê bình sách

3.1. Khái niệm bài phê bình sách

Theo Hyland [6], phê bình sách là quá trình các tác giả có uy tín trong cùng lĩnh vực đánh giá giá trị và ý nghĩa đóng góp của một học giả nào đó. Phê bình sách mang tính phê phán bởi nó đánh giá một sản phẩm kiến thức [8].

Một bài phê bình sách chủ yếu miêu tả mục đích, cấu trúc và phong cách của quyển sách, nêu bật các phần quan trọng của quyển sách, các nỗ lực để đánh giá và đặt quyển sách trong bối cảnh rộng hơn của một lĩnh vực hay chuyên ngành. Vì vậy nó được đặc trưng bởi tính thông tin, miêu tả và đánh giá [4]. Để thực hiện chức năng này, bài phê bình sách cần phải tuân theo những quy ước gồm nhiều đặc trưng từ vựng, ngữ pháp, liên kết và trên tất cả là cấu trúc của thể loại đó.

Dựa trên định nghĩa về thể loại của Swales [13], dựa trên mục đích của nghiên cứu, thể loại bài phê bình sách có thể được định nghĩa là một cấu trúc của văn bản tương tác xã hội nhằm tổ chức các giao tiếp của người viết với một cộng đồng học thuật cụ thể. Nhà phê bình sách đóng vai trò là thành viên của cộng đồng với những yêu cầu, quy tắc đặc biệt. Nếu không tuân theo những quy tắc đó, phê bình sách sẽ bị coi là có tính đe dọa. Nó đe dọa những người liên quan, chủ yếu là tác giả cuốn sách được nhận xét, và tác giả có thể bị coi là không đủ tư cách hoặc bị chỉ trích một cách cay nghiệt. Vì vậy, việc tuân theo các quy ước sẽ làm giảm thiểu những mối đe dọa và va chạm, tối đa hóa sự hòa thuận, đoàn kết, tôn trọng của người viết với những người khác.

Các định nghĩa cho thấy vai trò quan trọng của phê bình sách. Chúng cung cấp nền tảng cho các nhà phê bình thể hiện quan điểm của họ, giúp người đọc lựa chọn sách để đọc, cung cấp thông tin giá trị về đóng góp của quyển sách đối với sự phát triển của một lĩnh vực hay những người đang làm trong lĩnh vực nào đó [4], [7], [12]. Do đó, bài phê bình sách đã trở thành một nguồn thông tin quan trọng cho các học giả ở một lĩnh vực chuyên ngành cụ thể về cuốn sách nào đáng đọc hay không đáng đọc. Phê bình sách vẫn thường được xem là một trong những nhiệm vụ học thuật mà các học giả phải làm trong sự nghiệp của mình.

Ở Việt Nam, vai trò của phê bình sách cũng được khẳng định bởi Nguyễn Ngọc Diễm [1]. Theo tác giả, điểm sách là một hoạt động cần thiết và thường xuyên đối với các lĩnh vực liên quan đến giáo

dục, xuất bản, phát hành sách, nghiên cứu khoa học hay chỉ đơn thuần là giới thiệu một cuốn sách đến người đọc. Tuy vậy, ở Việt Nam, trong khi hoạt động điểm sách đã có xuất hiện ở một số tạp chí, báo, các trang web hay các tờ bướm ở các công ty phát hành sách, thì giáo trình hay tài liệu hướng dẫn điểm sách vẫn rất hạn chế. Chính sự hạn chế này gây nhiều khó khăn cho học tập và nghiên cứu của học sinh, sinh viên và cả những người muốn tiếp cận nó.

3.2. Cấu trúc của bài phê bình sách

Theo Swales [13], một nhân tố quan trọng trong việc hình thành đặc điểm riêng của thể loại là cấu trúc của văn bản. Trên thực tế, một số nghiên cứu đã tìm hiểu cấu trúc của bài phê bình sách, trong đó Hyland [6] và Motta-Roth [8] được coi là những công cụ chỉ dẫn bởi đây là hai nghiên cứu tiên phong giúp định dạng cấu trúc của thể loại này.

Dựa trên khối liệu 180 bài phê bình sách thuộc ba chuyên ngành khác nhau, Motta-Roth [8] đã xây dựng cấu trúc của bài phê bình sách học thuật gồm 4 hành động (move) và 10 bước (step) (Bảng 1). Tuy nhiên, tác giả cũng kết luận rằng mặc dù bài phê bình sách nói chung tuân theo những quy tắc nhất định về truyền tải thông tin, chức năng và bối cảnh, vẫn có những khác biệt được tìm thấy. Những điểm khác biệt này là chủ ý của người viết nhằm giải thích cho các vấn đề về nhận thức luận phù hợp với mỗi chuyên ngành.

Bảng 1. Cấu trúc của bài phê bình sách (Motta-Roth [8])

HÀNH ĐỘNG 1	GIỚI THIỆU CUỐN SÁCH
Bước 1	Xác định chủ đề chung của cuốn sách
Bước 2	Và/hoặc Thông tin về độc giả tiềm năng
Bước 3	Và/hoặc Thông tin về tác giả
Bước 4	Và/hoặc Khái quát hoá chủ đề
Bước 5	Và/hoặc Đặt cuốn sách trong lĩnh vực chuyên môn
HÀNH ĐỘNG 2	TÓM LƯỢC NỘI DUNG CHÍNH CỦA CUỐN SÁCH
Bước 6	Giới thiệu tổng quát về cấu trúc của cuốn sách
Bước 7	Và/hoặc Nêu chủ đề của mỗi chương
Bước 8	Và/hoặc Trích dẫn tài liệu ngoài văn bản
HÀNH ĐỘNG 3	NÊU BẬC MỘT SỐ PHẦN CỦA CUỐN SÁCH
Bước 9	Nêu các đánh giá trọng tâm
HÀNH ĐỘNG 4	ĐÁNH GIÁ TỔNG KẾT CUỐN SÁCH
Bước 10A	Hoàn toàn đề xuất/bác bỏ cuốn sách
Bước 10B	Hoặc Đề xuất cuốn sách dù có nêu một số thiếu sót

Kết quả nghiên cứu của Motta-Roth được khẳng định thêm bởi các học giả khác như: De Carvalho [4] phân tích khối liệu bài phê bình sách văn học tiếng Anh và tiếng Bồ Đào Nha; Nicolaisen [9] phân tích khối liệu phê bình sách ngành Khoa học thông tin thư viện tiếng Anh; Suárez & Moreno [12] phân tích khối liệu bài phê bình sách văn học tiếng Anh và tiếng Tây Ban Nha; Etaywe [5] phân tích bài phê bình sách tiếng Ả Rập thuộc một số chuyên ngành mềm, v.v. Các nghiên cứu đều cho thấy bài phê bình sách có những mô hình điển hình cố hữu về cách tổ chức và thông tin, được hình thành do các hành động khác nhau. Tuy nhiên, cấu trúc thể loại này có thể khác nhau tùy thuộc vào chuyên ngành.

Trên cơ sở đó, mô hình của Motta-Roth [8] cũng được vận dụng để phân tích trong nghiên cứu này của chúng tôi trên khối ngữ liệu bài phê bình sách chuyên ngành Ngôn ngữ học. Nghiên cứu hi

vọng xây dựng được mô hình cập nhật và phù hợp với chuyên ngành, là cơ sở tham khảo cho các nhà phê bình sách của lĩnh vực này.

4. Phương pháp nghiên cứu

Nghiên cứu sử dụng phương pháp miêu tả để phân tích, xác định các phần, hành động và bước thể hiện của mỗi bài phê bình sách trong khối liệu. Bên cạnh đó, thủ pháp thống kê phân loại cũng được sử dụng để tập hợp và phân loại các bước thể hiện, hành động và các phần của bài phê bình sách.

- Ngữ liệu của nghiên cứu

Chúng tôi chọn ngẫu nhiên 30 bài phê bình sách chuyên ngành Ngôn ngữ học được viết bằng tiếng Anh. Nguồn ngữ liệu được lấy từ Internet trên nhiều số xuất bản trong khoảng thời gian 05 năm (2019-2023) để đảm bảo độ đa dạng và độ rộng của ngữ liệu nghiên cứu. Cụ thể, nguồn ngữ liệu được lựa chọn từ các tạp chí Ngôn ngữ học uy tín trên thế giới, nằm trong top 10 danh sách xếp hạng các tạp chí ngành Ngôn ngữ có chỉ số ảnh hưởng cao theo SJR (International Scientific Scimago Journal and Country Ranking - 2019). Các tạp chí được chọn bài bao gồm:

- 1) Applied Linguistics - Oxford Academic
- 2) Applied Psycholinguistics - Cambridge University Press
- 3) Journal of Sociolinguistics - Wiley Online Library
- 4) Language - Linguistic Society of America
- 5) Functional Linguistics - Springer Open

- Quy trình phân tích ngữ liệu

Khối ngữ liệu 30 bài phê bình sách tiếng Anh được thu thập đầy đủ, đánh mã số theo thứ tự Ebr 1- Ebr 30 và được phân tích theo các bước như sau:

- (i) Phân tích cấu trúc các phần của bài phê bình sách (gồm bao nhiêu phần, tên gọi từng phần)
- (ii) Xác định và phân tách các hành động cụ thể trong mỗi phần của bài phê bình sách
- (iii) Xác định các bước thể hiện trong từng hành động trong mỗi bài phê bình sách
- (iv) Thống kê, tổng hợp, miêu tả và xây dựng mô hình cấu trúc bài phê bình sách dựa trên kết quả phân tích ở các bước trên

5. Kết quả và thảo luận

5.1. Cấu trúc các phần của bài phê bình sách

Bài phê bình sách thường tương đối ngắn (khoảng 2-4 trang) nên xu hướng chung là người viết không chia bài viết theo các phần mà chỉ chia đoạn với mục đích cụ thể. Vì thế, các nghiên cứu trước đây không phân tích cấu trúc bài viết theo các phần mà trực tiếp phân tích theo các hành động và các bước thể hiện. Tuy nhiên, trong khối liệu này, do xuất hiện một số bài viết có chia phần nên chúng tôi thống kê đặc trưng này. Có thể, trong tương lai, sẽ xuất hiện ngày càng nhiều bài viết có chia các phần cụ thể và phát hiện từ nghiên cứu này có thể là nguồn tham khảo cho các tác giả có mong muốn vạch rõ các phần trong bài phê bình sách của mình.

Trong khối liệu 30 bài phê bình sách tiếng Anh, có 08 bài được chia phần. Tám bài này đều là các bài phê bình sách giáo khoa. Điều đó có nghĩa là, với các bài phê bình sách thông thường, cấu trúc chung không chia phần, nhưng bài phê bình sách giáo khoa có cấu trúc riêng, gồm 4-5 phần: Giới thiệu (Introduction); Tóm tắt sơ lược cuốn sách (Brief summary); Quan điểm đánh giá của người học (students' perspective); Quan điểm đánh giá của người dạy (instructors' perspective); và Tóm tắt (summary). Trong 5 phần này, phần nêu quan điểm đánh giá sách giáo khoa của người học chỉ xuất hiện hai lần, bốn phần còn lại xuất hiện ở cả 08 bài phê bình sách. Điều này cho thấy, bài phê bình sách giáo khoa có cấu trúc chung với 04 phần không thể thiếu là: Giới thiệu, Tóm tắt cuốn sách, Quan điểm đánh giá của người dạy và Tóm tắt kết luận.

5.2. Cấu trúc bài phê bình sách theo các hành động và bước thể hiện

Cấu trúc chi tiết của bài phê bình sách được phân tích ở hai tầng: Hành động và bước thể hiện. Chúng tôi sẽ trình bày tần suất vận dụng từng hành động theo thứ tự sắp xếp từ 1-7, tuy nhiên, thực tế

cho thấy các nhà phê bình sách có thể không vận dụng các hành động và các bước thể hiện theo mô hình và có thể sử dụng lặp đi lặp một số bước thể hiện trong bài viết. Do đó, kết quả được trình bày là sự thống kê tần suất vận dụng các yếu tố, chiến lược của mô hình chứ không phải là trình tự bắt buộc của tất cả các bài viết.

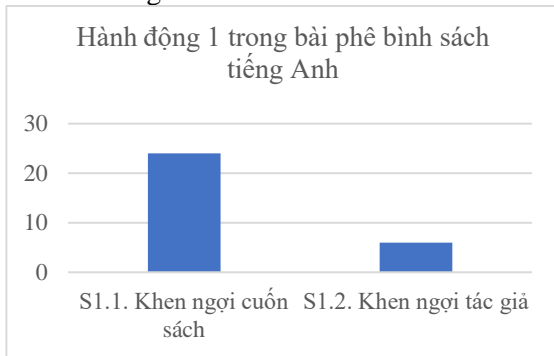
5.2.1. Hành động 1 - Mở đầu bằng lời khen ngợi

Khen ngợi cuốn sách hay tác giả là một cách mở đầu bài phê bình sách. Tuy nhiên, cách mở đầu này không mấy phổ biến nên nó không xuất hiện trong mô hình mà Motta-Roth [8] và một số nhà nghiên cứu khác đưa ra [10]. Ở khối liệu này, chúng tôi phát hiện thấy cách mở đầu này ở một số bài viết, có tương đồng với kết quả nghiên cứu của Etaywe [5] nên chúng tôi đã đưa vào mô hình của mình với vị trí Hành động 1. Ở hành động này, người viết có thể hiện thực hóa bằng cách đưa ra lời khen ngợi đối với nội dung cuốn sách trong mối tương quan với các cuốn sách cùng chủ đề hoặc trong cùng lĩnh vực của cuốn sách (S1.1), hoặc kết hợp với bước thể hiện S1.2 là khen ngợi tác giả, phương pháp, phong cách viết, danh tiếng hay những tác phẩm trước đó của tác giả. Như vậy, hành động 1 gồm hai bước thể hiện:

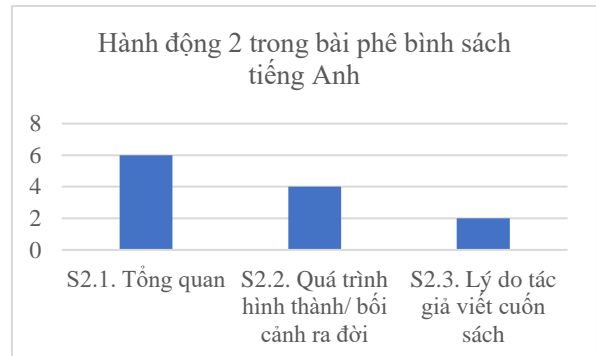
S1.1. Khen ngợi cuốn sách

S1.2. Khen ngợi tác giả, phương pháp, phong cách viết, danh tiếng và những tác phẩm trước đó của tác giả

Trong 30 bài phê bình sách, 24 tác giả đưa ra lời khen ngợi cuốn sách (S1.1) để mở đầu bài viết của mình, 06 bài viết có phần khen tác giả với những thành tựu và danh tiếng đã đạt được. Có thể thấy, các nhà phê bình sách coi đây là một chiến lược hiệu quả để mở đầu bài viết và cũng là một nội dung cần thiết trong bài viết.

Hình 1: Hành động 1 trong bài phê bình sách tiếng Anh

Hình 2: Hành động 2 trong bài phê bình sách tiếng Anh

5.2.2. Hành động 2 - Tổng quan về lĩnh vực, sự ra đời của cuốn sách

Hành động 2 là một chiến lược mới không có trong mô hình của Motta-Roth [8]. Trong khối liệu của chúng tôi, tổng quan về lĩnh vực chuyên môn, về bối cảnh ra đời của cuốn sách,... chiếm dung lượng tương đối ở một số bài viết. Điều này cho thấy tác giả bài viết coi đây là phần có tầm quan trọng nhất định khi đánh giá một cuốn sách. Do đó, hành động 2 với 03 bước thể hiện được bổ sung vào mô hình với nội dung cụ thể như sau:

S2.1. Tổng quan các nghiên cứu/tác phẩm khác cùng lĩnh vực của cuốn sách

S2.2. Giới thiệu quá trình hình thành cuốn sách; bối cảnh ra đời cuốn sách

S2.3. Lý do tác giả viết cuốn sách

Trong 30 bài phê bình sách, có 06 bài tổng quan các nghiên cứu hoặc các cuốn sách khác có liên quan đến chủ đề của cuốn sách được đánh giá, 04 bài trình bày quá trình cuốn sách được hình thành hoặc bối cảnh ra đời của cuốn sách, và 02 bài đề cập đến lý do tác giả viết cuốn sách này.

Như vậy, các bài phê bình sách tiếng Anh có xu hướng tổng quan tình hình các nghiên cứu, tác phẩm khác cùng lĩnh vực của cuốn sách được đánh giá và nêu quá trình hình thành hoặc bối cảnh ra

đòi của cuốn sách. Từ đây có thể thấy rằng, không chỉ các bài báo khoa học mà ở các bài phê bình sách, người viết cũng có nhu cầu cung cấp các thông tin nền liên quan đến lĩnh vực và sự hình thành của cuốn sách và có thể, các thông tin này rất hữu ích cho người đọc và có giá trị tham khảo cho việc đánh giá cuốn sách ở các phần tiếp theo.

5.2.3. Hành động 3 - Giới thiệu cuốn sách

Hành động 3 - Giới thiệu cuốn sách được nhắc đến trong hầu hết các nghiên cứu về cấu trúc của bài phê bình sách. Theo mô hình gốc của Motta-Roth [8], hành động này gồm 05 bước thể hiện:

S3.1. Xác định chủ đề chung của cuốn sách

S3.2. Thông tin về độc giả tiềm năng

S3.3. Thông tin về tác giả

S3.4. Khái quát hóa chủ đề

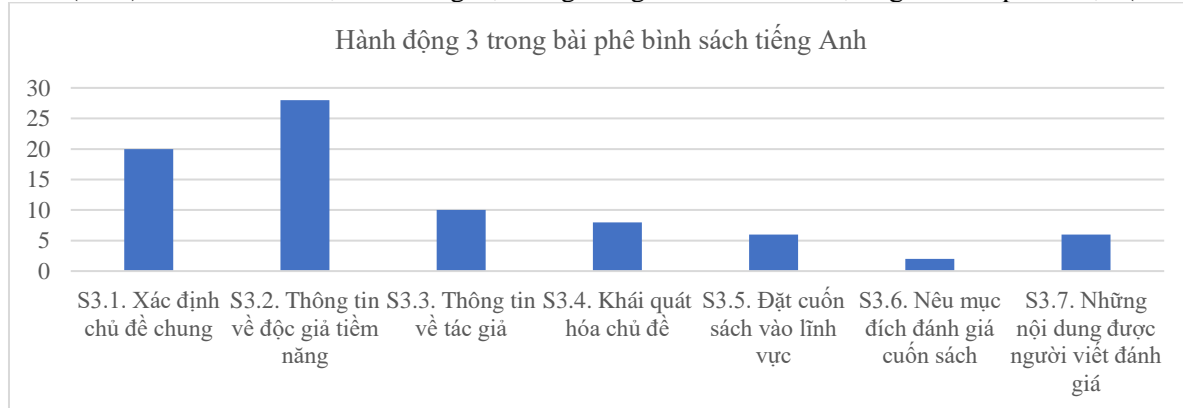
S3.5. Đặt cuốn sách trong lĩnh vực chuyên môn

Ngoài 05 bước thể hiện trên, từ khối liệu của mình, chúng tôi phát hiện 02 bước thể hiện nữa, được xếp sau 05 bước nêu trên, gồm:

S3.6. Nêu mục đích đánh giá cuốn sách

S3.7. Nêu những nội dung trong cuốn sách được người viết nhận xét, đánh giá

Ở hành động 3, để giới thiệu chung về cuốn sách, người viết tiếng Anh sử dụng nhiều nhất là bước thể hiện S3.2 với 28/30 bài nêu thông tin về độc giả tiềm năng (tức người nên đọc và có thể thu hoạch được nhiều từ cuốn sách này). Tiếp đến là 20/30 bài có sử dụng bước thể hiện S3.1 - giới thiệu chủ đề chung của cuốn sách. Các bước khác cũng được vận dụng nhưng với tần suất ít hơn là S3.3 (nêu thông tin về tác giả cuốn sách), S3.4 (khái quát hóa chủ đề của cuốn sách) và S3.5 (đặt cuốn sách vào lĩnh vực chuyên môn cụ thể). Có 06 bài viết bổ sung bước thể hiện mới là nêu mục đích đánh giá cuốn sách (S3.6) và 02 bài nêu cụ thể những nội dung trong cuốn sách sẽ được người viết phản biện (S3.7).

Hình 3. Hành động 3 trong bài phê bình sách tiếng Anh

Điều này cho thấy người viết bài phản biện sách tiếng Anh cho rằng độc giả và chủ đề cuốn sách là nhân tố quan trọng cần được nhắc đến trong quá trình phản biện.

5.2.4. Hành động 4 - Tóm lược nội dung chính của cuốn sách

Hành động 4 gồm 04 bước thể hiện, trong đó 03 bước đầu tiên S4.1 - S4.3 có trong mô hình của Motta-Roth (1995), nghiên cứu này bổ sung thêm một bước tiếp theo dựa theo kết quả phân tích khối liệu của mình. Như vậy, hành động 4 gồm 04 bước như sau:

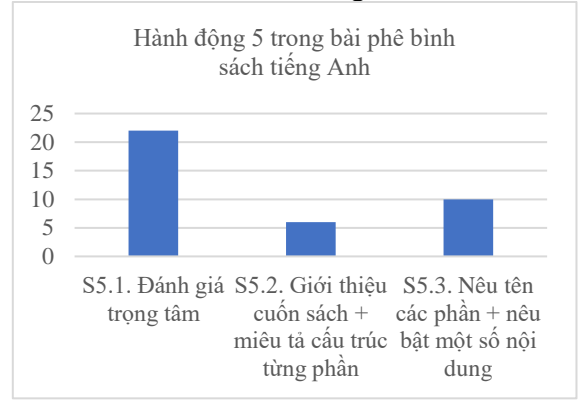
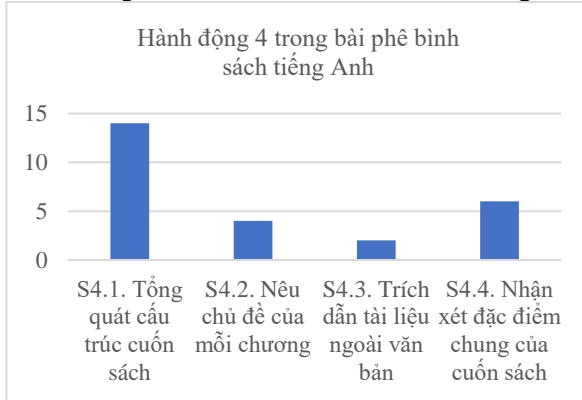
S4.1. Nêu khái quát cấu trúc của cuốn sách

S4.2. Nêu chủ đề của mỗi chương

S4.3. Trích dẫn tài liệu ngoài văn bản

S4.4. Nêu nhận xét chung về cuốn sách

Các tác giả viết bài phê bình sách bằng tiếng Anh sử dụng S4.1 (tổng quát cấu trúc cuốn sách) nhiều nhất trong hành động này, tiếp theo là S4.4 - nhận xét chung về cuốn sách. Ngoài ra, các tác giả còn sử dụng S4.2 - liệt kê tên của mỗi chương và S4.3 - trích dẫn một số tài liệu ngoài văn bản.

Hình 4. Hành động 4 trong bài phê bình sách tiếng Anh Hình 5. Hành động 5 trong bài phê bình sách tiếng Anh

Kết quả cho thấy, khi tóm lược nội dung chính của cuốn sách, người viết tiếng Anh xác định nội dung chính là trình bày khái quát cấu trúc cuốn sách và nêu đặc điểm chung của cuốn sách. Một số tác giả có thể liệt kê tên hoặc chủ đề từng chương hoặc trích dẫn một số thông tin khác.

5.2.5. Hành động 5 - Nêu bật một số phần của cuốn sách

Theo mô hình của Motta-Roth [8], hành động 5 (nêu bật một số phần của cuốn sách) có một bước thể hiện - đánh giá trọng tâm (tức nhà phê bình nêu quan điểm, nhận xét của mình vào một số phần cụ thể của cuốn sách). Tuy nhiên, khối liệu của chúng tôi có hai nội dung mới không có trong mô hình và chúng tôi quyết định đưa vào hành động 5. Đó là những trường hợp nhà phê bình vừa giới thiệu tổng quát cấu trúc của cuốn sách vừa đi vào miêu tả cấu trúc từng phần của cuốn sách (S5.2) hoặc trường hợp nhà phê bình vừa nêu tên các phần của cuốn sách vừa nêu bật một số nội dung được lựa chọn để nhận xét, đánh giá (S5.3). Phát hiện này tương tự với kết quả được tìm thấy trong khối liệu của Etaywe [5]. Như vậy, hành động 5 gồm 03 bước thể hiện như sau:

S5.1. Nêu các đánh giá trọng tâm

S5.2. Giới thiệu tổng quát cách cấu trúc cuốn sách + miêu tả chi tiết cấu trúc của từng phần

S5.3. Nêu tên các phần của cuốn sách + nêu bật nội dung mà người viết nhận xét, đánh giá

Trong khối liệu, ở phần này, có 22/30 bài viết nêu các đánh giá trọng tâm gồm cả đánh giá tích cực và tiêu cực về một số phần của cuốn sách, 10 bài viết lựa chọn liệt kê tên các phần của cuốn sách sau đó đi vào phân tích, đánh giá một số phần nhất định, 06 bài viết giới thiệu tổng quát cấu trúc cuốn sách rồi miêu tả chi tiết cấu trúc của từng phần.

5.2.6. Hành động 6 - Giới thiệu thông tin phát hành sách

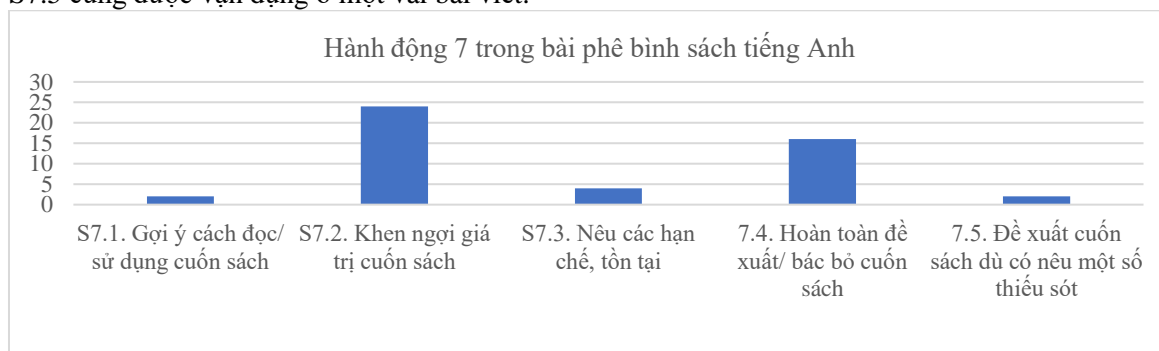
Thông tin phát hành sách không được đề cập trong mô hình của Motta-Roth [8]. Tuy nhiên, có hai bài trong khối liệu của chúng tôi dành riêng một phần trong cấu trúc bài của mình để giới thiệu các thông tin liên quan đến việc phát hành cuốn sách như tên tác giả, tên sách, năm xuất bản, nhà xuất bản, số lần chỉnh sửa, tái bản, ... Hành động này cũng xuất hiện trong mô hình của Etaywe [5] nên chúng tôi đưa nó vào mô hình của mình với 1 bước thể hiện như sau:

S6.1. Giới thiệu thông tin liên quan đến việc phát hành cuốn sách: tên tác giả, tên sách, nhà xuất bản, số lần tái bản, ...

5.2.7. Hành động 7 - Đánh giá tổng kết cuốn sách và Đề xuất

Hành động 7 gồm 05 bước thể hiện. Đây là khi nhà phê bình nêu các đánh giá tổng quát của mình về toàn bộ cuốn sách sau khi đã đi vào phân tích từng phần cụ thể và có thể đưa ra đề xuất, gợi ý đọc giả nên đọc cuốn sách hoặc chỉ trích, bác bỏ cuốn sách. Ở hành động này, người viết có thể đưa ra gợi ý về cách đọc hoặc sử dụng cuốn sách (S7.1), chỉ nêu các đánh giá tích cực, khen ngợi những giá trị, đóng góp của cuốn sách (S7.2), nêu đánh giá tích cực và một số điểm còn hạn chế của cuốn sách (S7.3). Sau đó, người viết có thể hoàn toàn đề xuất hoặc bác bỏ cuốn sách (S7.4) hoặc đề xuất đọc giả đọc cuốn sách dù cuốn sách có một số thiếu sót (S7.5).

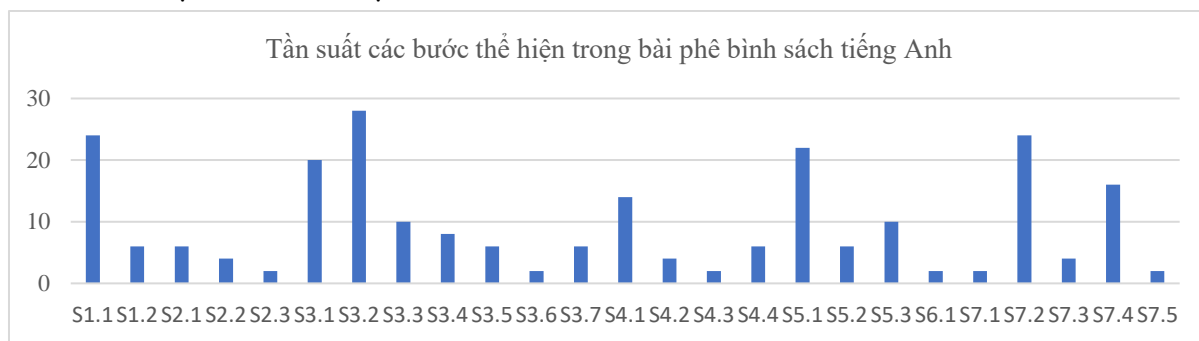
Trong 05 bước thể hiện này, S7.2 (chỉ nêu các đánh giá tích cực) được sử dụng nhiều nhất ở 24/30 bài, tiếp theo là S7.4 (hoàn toàn đề xuất đọc giả đọc cuốn sách) với 16/30 bài sử dụng. S7.1, S7.3 và S7.5 cũng được vận dụng ở một vài bài viết.

Hình 6. Hành động 7 trong bài phê bình sách tiếng Anh

Các nhà phê bình sách tiếng Anh hạn chế đưa ra các đánh giá không tích cực ở phần kết luận của bài viết. Các đánh giá tiêu cực thường được nêu ra ở hành động 5 khi các nhà phê bình sách nêu các nội dung đánh giá trọng tâm của cuốn sách. Khi kết thúc bài viết, họ sẽ không nhắc lại những điểm còn tồn tại nữa mà chỉ đề cập đến những giá trị và đóng góp của cuốn sách.

5.2.3. Nhận xét và thảo luận

Hình 7. Tần suất các bước thể hiện trong bài phê bình sách tiếng Anh

Nhìn chung, cấu trúc của bài phê bình sách tiếng Anh có những điểm đặc trưng như sau:

Bài phê bình sách giáo khoa có xu hướng chia thành 4-5 phần, trong đó, có 04 phần không thể thiếu là: Giới thiệu, Tóm tắt cuốn sách, Quan điểm đánh giá của người dạy và Tóm tắt kết luận.

Xét về các hành động và bước thể hiện cụ thể trong bài phê bình sách, mỗi bài có thể được cấu trúc khác nhau nhưng hầu hết đều đảm bảo 07 hành động. Các hành động được hiện thực hóa cụ thể

qua các bước thể hiện. Một số bước thể hiện được đánh giá cao và vận dụng nhiều ở các bài phản biện sách là: S1.1, S3.1, S3.2, S3.3, S4.1, S5.1, S5.3, S7.2 và S7.4.

Như vậy, có thể thấy bài phê bình sách tiếng Anh thường được mở đầu bằng cách đưa ra lời khen ngợi đối với cuốn sách, sau đó xác định chủ đề chung của cuốn sách, nêu thông tin về tác giả tiềm năng, đánh giá khái quát cấu trúc cuốn sách, nêu các đánh giá trọng tâm, kết thúc bài viết bằng cách chỉ nêu các đánh giá tích cực và đề xuất cuốn sách với người đọc.

Dựa trên các kết quả thu được và dựa trên mô hình của Motta-Roth [8], nghiên cứu đề xuất mô hình cấu trúc của bài phê bình sách Ngôn ngữ học gồm những hành động và bước thể hiện cụ thể như sau.

Bảng 2. Cấu trúc của bài phê bình sách Ngôn ngữ học nghiên cứu đề xuất

HD 1: MỞ ĐẦU BẰNG LỜI KHEN NGỢI
1.1. Khen ngợi cuốn sách 1.2. Khen ngợi tác giả, phương pháp, phong cách viết, danh tiếng và những tác phẩm trước đó của tác giả
HD 2: TỔNG QUAN VỀ LĨNH VỰC, SỰ RA ĐỜI CỦA CUỐN SÁCH
2.1. Tổng quan các nghiên cứu/ tác phẩm khác cùng lĩnh vực của cuốn sách 2.2. Giới thiệu quá trình hình thành cuốn sách; bối cảnh ra đời cuốn sách 2.3. Lí do tác giả viết cuốn sách
HD 3: GIỚI THIỆU CUỐN SÁCH
3.1. Xác định chủ đề chung của cuốn sách 3.2. Thông tin về độc giả tiềm năng 3.3. Thông tin về tác giả 3.4. Khái quát hóa chủ đề 3.5. Đặt cuốn sách vào lĩnh vực chuyên môn 3.6. Nêu mục đích đánh giá cuốn sách 3.7. Nêu những nội dung trong cuốn sách được người viết nhận xét, đánh giá
HD 4: TÓM LƯỢC NỘI DUNG CHÍNH CỦA CUỐN SÁCH
4.1. Nêu khái quát cấu trúc của cuốn sách 4.2. Nêu chủ đề của mỗi chương 4.3. Trích dẫn tài liệu ngoài văn bản 4.4. Nêu nhận xét chung về cuốn sách
HD 5: NÊU BẬC MỘT SỐ PHẦN CỦA CUỐN SÁCH
5.1. Nêu các đánh giá trọng tâm 5.2. Giới thiệu tổng quát cách cấu trúc cuốn sách + miêu tả chi tiết, đánh giá cấu trúc của từng phần 5.3. Nêu tên của các phần của cuốn sách + nêu bật nội dung mà người viết nhận xét, đánh giá
HD 6: GIỚI THIỆU THÔNG TIN PHÁT HÀNH SÁCH
6.1. Giới thiệu thông tin liên quan đến việc phát hành cuốn sách: tên tác giả, tên sách, nhà xuất bản, số lần tái bản
HD 7: ĐÁNH GIÁ TỔNG KẾT CUỐN SÁCH VÀ ĐỀ XUẤT
7.1. Gợi ý cách để đọc/sử dụng cuốn sách 7.2. Đánh giá tích cực hoàn toàn 7.3. Đánh giá tích cực nhưng còn những tồn tại, hạn chế cần cải thiện 7.4. Hoàn toàn đề xuất/bác bỏ cuốn sách 7.5. Đề xuất cuốn sách dù có nêu một số thiếu sót

So với mô hình của Motta-Roth [8], mô hình mà chúng tôi đưa ra có bổ sung thêm một số hành động và bước thể hiện (*in nghiêng trong mô hình*). Cụ thể, mô hình gồm 7 hành động và 25 bước thể hiện. Chúng tôi bổ sung thêm 3 hành động gồm: Hành động 1 - mở đầu bài viết bằng lời khen ngợi tác giả/cuốn sách; Hành động 2 - tổng quan các tài liệu và bối cảnh liên quan đến lĩnh vực của cuốn sách;

Hành động 6 - Giới thiệu thông tin phát hành sách. Ở hành động 7, chúng tôi gộp nội dung đánh giá tổng kết cuốn sách và các ý kiến đề xuất của nhà phê bình. Mỗi hành động có thể được bổ sung thêm một số bước thể hiện cụ thể.

6. Kết luận

Từ kết quả của nghiên cứu, có thể rút ra cấu trúc điển hình của bài phê bình sách chuyên ngành Ngôn ngữ học viết bằng tiếng Anh. Bài phê bình sách tiếng Anh thường được mở đầu bằng lời khen ngợi đối với cuốn sách, tiếp theo nêu chủ đề chung của cuốn sách, nêu thông tin về tác giả tiềm năng, đánh giá khái quát cấu trúc cuốn sách, nêu các đánh giá trọng tâm, và kết thúc bằng các đánh giá tích cực và đề xuất cuốn sách với người đọc. Người viết phản biện sách Ngôn ngữ học tiếng Anh chú ý tới nội dung cuốn sách, người sẽ đọc cuốn sách là ai, những nội dung nổi bật của cuốn sách và thường đưa ra những kết luận tích cực, hạn chế tối đa việc bác bỏ cuốn sách.

Có thể nhiều người còn chưa quan tâm đến thể loại phê bình sách nhưng đối với các nhà nghiên cứu hoặc chuyên gia về một lĩnh vực nào đó, viết phê bình sách là một công việc không thể thiếu. Các kết quả nghiên cứu khẳng định bài phê bình sách là một thể loại riêng biệt trong viết học thuật và nghiên cứu này có thể đóng góp vào việc định nghĩa chính xác hơn thể loại này. Ngoài ra, từ các lý thuyết về cấu trúc thể loại và kết quả phân tích thực tế về cấu trúc bài phê bình sách được trình bày trên, người đọc quan tâm có thể vận dụng để viết các bài phê bình sách một cách chuyên nghiệp và hấp dẫn người đọc, góp phần khẳng định vị thế của bản thân trong cộng đồng học thuật.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Tiếng Việt

1. Nguyễn Ngọc Diễm. *Một số gợi ý về cách viết điểm sách*. Tạp chí Khoa học xã hội, số 3(115), tr. 82-86, 2008.

Tiếng Anh

2. Al-Ali, M. N. *A genre-pragmatic analysis of Arabic academic book reviews (ArBRs)*. Pragmatics, 28:2, 159-183, 2018.
3. Chik, S. & Taboada, M. *Generic Structure and Rhetorical Relations of Online Book Reviews in English*. Japanese and Chinese, Contrastive pragmatics 1, 143-179, 2020.
4. De Carvalho, G. *Rhetorical patterns of academic book reviews written in Portuguese and in English*. Proceedings of the 2nd International Linguistics Conference. Rio de Janeiro: Universidade do Estado do Rio de Janeiro, 261-268, 2001.
5. Etaywe, A. S. *A genre-based study of Arabic academic book reviews across soft disciplines: Rhetorical structure and potential variations*. Linguistica ONLINE. Issue 19, 2017.
6. Hyland, K. *Disciplinary discourses: Social interactions in academic writing*. London: Longman, 2000.
7. Junqueira, L. & Cortes, V. *Metadiscourse in book reviews in English and Brazilian Portuguese: A corpus-based analysis*. Journal of Rhetoric, Professional Communication and Globalization, 6(1), 88-109, 2014.
8. Motta-Roth, D. *Rhetorical features and disciplinary cultures: a genre-based study of academic book reviews in linguistics, chemistry, and economics*. Ph.D. Dissertation. Florianópolis, Federal University of Santa Catarina, 1995.
9. Nicolaisen, J. *Structure-based interpretation of scholarly book reviews: A new research technique*. Proceedings of the Fourth International Conference on Conceptions of Library and Information Science, 123-135, 2002.
10. Šandová, J. K. *Rhetorical Structure of English and Czech Academic Book Reviews*. SKASE Journal of Theoretical Linguistics, Vol. 15 Issue 3, p202-216. 15p, 2018.
11. Shahnaz, A. *Rhetorical Structure of the Book Reviews Published in Pakistani English Newspapers: A Study in Genre Analysis*. NUML Journal of Critical Inquiry, Vol 16(II) December, 2018. ISSN 2222-5706
12. Suárez, L. & Moreno, A. I. *The rhetorical structure of academic book reviews of literature: A Spanish-English cross-cultural approach*. In Ulta Connor, Nagelhout, Ed & Rozycki, W William V. (eds), *Current Research in Contrastive Rhetoric: Building Toward Intercultural Rhetoric*. 147-168. Amsterdam: Benjamins, 2008.
13. Swales, J. *Genre analysis: English in academic and research settings*. New York: Cambridge University Press, 1990.